

31 DE MAIG I 1 DE JUNY DE 2013

ESCOLA FEMINISTA D'ESTIU

PER A DONES QUE NO SOM COM CAL

**PROU VIOLÈNCIES
RESISTENTS, DESOBEDIENTS
I ORGULLOSAMENT FEMINISTES**

DIVENDRES 31 MAIG

16:30h Eix 1: "Ciber-feminisme i ciber-assetjament:
teories i practiques feministes a la xarxa"

DISSABTE 1 JUNY

10:00h Taller de cos i moviment: El cos mai és
neutre: es pronuncia, s'expressa...
Estem disposades a escoltar-lo?

11:00h Eix 2: "Autonomies, dependències i
(des)amors: gestió política i corporal del
jo' feminista

16:30h Eix 3: "Feminismes postcolonials: pensa-
ments i discursos des de les fronteres"

22.00h FESTA feminista
amb les millors DJs del moment

ORGANITZEN

Ca la dona
Xarxa feminista
Activistes independents

TOTES LES ACTIVITATS

Al local de Ca la dona
C/Ripoll, 25
<M> L4 Jaume I

Benvingudes a l'Escola Feminista d'Estiu 2013!

Amb molta il·lusió, us convidem a endegar aquesta quarta edició de l'Escola Feminista d'Estiu (EFE) com a un espai d'autoformació on fem circular els sabers per tal de compartir coneixements i participar en i de les teories feministes amb allò que cadascuna vulguem aportar-hi. No espereu trobar classes magistrals amb ponents expertes parlant a una col·lectivitat atenta i que després formula alguna pregunta per animar el debat. A l'EFE, volem compartir experiències feministes de forma horitzontal i relacionar els coneixements entre totes les assistents des d'un bon començament.

Per tal d'enriquir-nos amb les vivències i opinions de totes, us encoratgem a **venir a l'EFE havent llegit els textos que us proposem en aquest dossier**. Com veureu, us recomanem alguns textos sencers, a la majoria dels quals podeu accedir mitjançant un **codi QR**, i us adjuntem alguns fragments per ajudar a centrar els debats. A més, disposareu d'un altre codi QR per accedir al dossier sencer: volem així fer-vos més accessibles els materials de lectura i donar diverses visions per a cada eix de debat.

L'EFE, és un **procés participatiu**, obert a qualsevol dona feminista rebel que no sigui com cal i que s'hi vulgui implicar. Com cada any, hem fet una crida per formar part de la comissió organitzadora o de la xarxa de suport. Aquest, és un procés col·lectiu que ens esforcem perquè tingui una continuïtat i reculli les energies feministes, a més de les idees i habilitats socials de totes. És per això que us animem a participar a l'EFE, en l'organització i en el debat, amb piulades, imatges i/o textos que reflecteixin els diferents sentirs i pensaments feministes. Us animem a deixar testimoni escrit dels feminismes catalans abans, durant i després del 31 de maig i 1 de juny, aportant el vostres textos que seran recollits en la propera publicació de la col·lecció "Teranyina" de la Xarxa Feminista (xarxafem@xarxafeminista.org)

També us animem a reutilitzar els dossiers i materials de les diferents EFEs per tal d'expandir els debats feministes més enllà de la mateixa Escola. Us esperonem a continuar amb l'esperit de "fes-ho tu mateixa" i "totes som expertes", a organitzar les vostres pròpies Escoles Feministes als vostres pobles i ciutats.

Des de l'EFE, sempre hem treballat per mantenir els criteris de l'acció col·lectiva, tant als debats (sense ponents i amb el màxim de participació possible)

com pel que fa a la mateixa organització (accés gratuït i muntatge low-cost). Tot i així, també valorem que això no està renyit amb el reconeixement individual de les dones que participem en la realització d'aquest projecte. És per això, que trobem important publicar els crèdits de les dones que fan possible l'EFE13.

Des de l'EFE, sempre hem treballat per mantenir els criteris de l'acció col·lectiva, tant als debats (sense ponents i amb el màxim de participació possible) com pel que fa a la mateixa organització (accés gratuït i muntatge low-cost), que creiem constitueixen un èxit, tot i així, també valorem que això no està renyit amb el reconeixement individual de les dones que participem en la realització d'aquest projecte. És per això, que trobem important publicar els crèdits de les dones que fan possible l'EFE13: L'organització, està a càrrec de la Merche Alvira Latorre, l'Eva Bellart Baratau, l'Ana Burgos (Perifèrica), l'Alba Coura, l'Anna Cucala Roca, la Sara Cuentas Ramírez, l'Annette Davis, la María Herrero, l'Ana Lucía De Bastos Herrera, la Fiona Montagud O'Curry, la Montse Otero Vidal, la Bàrbara Ramajo Garcia, la Neus Roca Cortés, la Chari Ronda, la Núria Sadurní i Balcells, la Carly Smith, la Mariana Vasconcelos, la Cristina Velásquez. La xarxa de suport formada per la Betlem Cañizar Bel, la Montse Cervera Rodón, la Mercè Otero Vidal, l'Àngels Pujol Giménez. Inscrites a la xarxa de suport: l'Angélica Bernal, la Montse Benítez Soriano, la Mireia Bofill Melero, la Patricia Gómez González, la Sandra Martínez Díez, l'Elsa Plaza, la Diana Salcedo. El cartell de totes les edicions de l'EFE és obra de l'Ana Nuevo Roa.

Entre totes fem possible aquest espai polític autoformatiu de sabers/fers feministes que esperem poder gaudir durant molts anys!!!

L'Escola Feminista d'Estiu 2013 tindrà lloc a “Ca la Dona” (C/Ripoll, 25)

Abans de començar els debats tingueu present que:

1. Volem construir un espai plural feminista de confiança i de respecte.
2. Intentem fer un debat inclusiu i participatiu on totes puguem expressar la nostra opinió referent als diferents temes que es tracten.
3. Respectem el torn de paraules i seguim les indicacions de les dinamitzadores dels tallers.
4. És recomanable fer intervencions breus i no monopolitzar la paraula.
5. Evitem diàlegs bilaterals i fomentem un debat obert entre totes.
6. Al final de les sessions farem una petita conclusió del que s'ha dit.

Genealogies. Les nostres genealogies

Des de la primera edició de l'EFE, hem volgut crear un espai de memòria i reconeixement vers les dones activistes i feministes que ens han acompanyat en algun moment de la nostra lluita i a les quals volem fer un "donatge" per tot el que ens han aportat. És la nostra manera de reivindicar els vincles i relacions entre les dones del moviment feminista a Catalunya i posar de manifest el nostre agraïment. Els altres anys, havíem centrat, quasi exclusivament, el record en les companyes que havien mort recentment i fèiem una petita semblança biogràfica d'elles per visibilitzar les seves contribucions. Aquest any, a més de l'enfocament anterior, voldríem ampliar el reconeixement a les diferents genealogies que cadascuna pugui i vulgui realitzar. En aquest sentit, fem una crida perquè totes aportem i compartim les nostres pròpies genealogies que ens han influït en el nostre camí cap al feminisme.

Us encoratgem a fer una sinopsi de les nostres genealogies amb comentaris, fotografies, objectes, llibres i tot allò que creieu simbolitza aquella influència, aquell mestratge, aquella amiga, aquella àvia, aquella lectura, aquella relació que ens ha marcat i ens ha fet ser com som i que ens ha ajudat a arribar on som ara.

Agraïrem que ens ho feu arribar abans del dia 25 de maig perquè ho puguem organitzar i endreçar. Si no podeu portar-ho abans, però teniu material, ens ho podeu fer saber al mail de la Xarxa Feminista (xarxafem@xarxafeminista.org)

De ben segur que, gràcies a totes, podrem dibuixar una genealogia molt àmplia i diversa!

Eix 1. Ciber-feminisme i ciber-assetjament: teories i pràctiques feministes a la xarxa

“La estructura que para ello les propongo es una suerte de líneas de fuga que permiten ser leídas, no como un discurso lineal que concluye y aparenta sentenciar una verdad, sino como esas notas periféricas que abren nuevos interrogantes y divergencias. Líneas de fuga inacabadas que requieren de la complicidad del lector/a para culminar lo sugerido con una asociación significativa propia”. (Zafra, 2010:3)

És una realitat a la que cada cop se'ns fa més difícil escapar: vivim a l'era d'Internet, on la informació viatja a la velocitat de la llum gràcies a la tecnologia i on tothom sembla interconnectat per les xarxes socials. Tot i que hem incorporat Internet a la nostra vida gairebé sense adonar-nos -com una eina de treball i de socialització, bàsicament- només cal remuntar-nos a la dècada dels 90 del segle passat per veure l'enorme salt que s'ha fet i com les utopies al voltant del món virtual s'han vist o no realitzades.

Bona part de l'imaginari en relació al món virtual ens remet a concepcions basades en la idea de la tecnologia com un “enemic amigable” que, si bé sembla inofensiu i controlable a l'inici, acabarà per destruir la Humanitat “tal i com la coneixem”. La tecnificació de les societats ha comportat sempre una “por social” al canvi que sembla inherent a la sensació de fragilitat i inutilitat de l'ésser humà davant d'una màquina que teòricament pot crear realitats més perfectes que la seva pròpia.

Al mateix temps, aquesta “possibilitat” de crear una realitat virtual millorada, que deixés enrere els errors de la imperfecció humana va ser la “palanca del progrés” que es va començar a moure a finals dels anys 80 i durant tota la dècada dels 90. Començava el ‘boom’ d'Internet i de l'era digital, l'última gran revolució industrial i tecnològica, en la qual l'ordinador se'ns presenta com una “eina amigable”, com a connexió amb el món real però eliminant les limitacions espacio-temporals. Una apocalipsi; potser, però en tot cas una apocalipsi plantejada com un canvi positiu, una sensació que també va contagiar el moviment anomenat ‘ciber-feminisme’.

El ciber-espai semblava per alguns moviments feministes dels 90 un territori nou on finalment es podria deconstruir la identitat de gènere i es deixarien enrere els paràmetres patriarcals, heteronormatius, capitalistes i racistes que condicionen l'espai del “món real”. La possibilitat de deixar enrere els lligams amb una entitat física que limita les identifications externes centrava l'aposta d'aquestes activistes: Internet i l'associació d'aquesta eina amb el simbolisme de l'art semblaven vehicles ideals per dur a terme treballs que “descosificaven” l'individu i el convertien en un “ens virtual” amb una corporeïtat molt més abstracta i “desgeneritzada”.

El problema va arribar amb la presència de les imatges a la xarxa: davant de la “descorporeïtzació”, alguns dels/les usuaris/es se sentien insegurs; necessitaven saber davant de qui s'estaven exposant des del seu espai privat-públic interconnectat. Davant la por a l'immaterialitat virtual, calia una verificació visual, una garantia de que aquella persona física es corresponia amb l'ens virtual que es manifestava a la pantalla. Tot i que la imatge no és més que una projecció fixa d'una realitat canviant i variable – només reflecteix un segon del nostre “flux

vital”, i sovint aquest segon és fruit d’una “pose prefabricada”, destinada a ser la “imatge idealitzada” d’allò que volem semblar en el món virtual-, ens retorna inevitablement al punt de partida: l’ens virtual ha de ser quelcom que puguem reconèixer en la realitat del món físic. Bé, de fet no és ben bé així: l’univers d’imatges a la xarxa té molt més a veure amb aquesta “projecció idealitzada” i canònica que se’ns ha imposat des de l’imaginari occidental – home/dona blanc/a, ros/a, ulls blaus...

Probablement, l’exemple més cru de la potència del patriarcat associat a les imatges i a l’anonimat que possibilita la xarxa en les interaccions socials el trobem en el cas de ciberassetjament associats a l’*slut shaming* - vergonya que es fa sentir a una dona per vestir-se i actuar d’una manera que es valoritza com a puta/pendó-. Desgraciadament, les respostes a aquesta mena d’atacs solen quedar-se en l’aspecte més superficial de l’assumpte. Davant del conegut cas de la jove canadense Amanda Todd (http://sociedad.elpais.com/sociedad/2012/10/17/actualidad/1350506605_509352.html), totes les mesures que es van reclamar per evitar casos com aquest van anar encaminades a protegir les noies davant l’assetjament virtual i al carrer, però no a fer una reflexió més profunda sobre el sexisme imperant en tots els àmbits de la societat patriarcal. D’aquesta manera, se segueixen arrelant estigmes com els de “puta” en l’imaginari normatiu de les noies adolescents i que ahora fingeix “protegir-les” amb polítiques de doble moral com la censura d’imatges que apliquen xarxes socials com Facebook o plataformes de vídeo com Youtube, basades en la retirada d’imatges de contingut “pornogràfic o obscè” i en les denúncies de la imatge que poden fer els mateixos usuaris. Curiosament, aquesta mena de polítiques, més que ajudar a la protecció “d’usuàries vulnerables” a la xarxa, ha acabat sent una “font d’entrada” per atacar amb total impunitat les publicacions de plataformes o d’usuàries individuals amb postures crítiques davant l’heteropatriarcat, dins de les anomenades pràctiques del “trolling neo-masclista”: <http://www.femicidio.net/noticias-de-asesinatos-de-mujeres-en-espana-y-america-latina/redaccion-propia-de-noticias-sobre-violencia-de-genero/3066-trol-machista-moretones-virtuales.html>.

Però, lluny de desmoralitzar-se davant dels casos d’assetjament i de les imatges creades per la “cosificació idealitzada”, moltes activistes continuen fent servir la xarxa com a motor de deconstrucció i crítica del patriarcat occidental: documents com els d’Alicia Murillo (<http://www.pikaramagazine.com/2012/09/7109/>) ens porten cap a un ciberfeminisme més lligat a l’activisme social i al qüestionament global del sexisme dominant tant al món virtual com en el real. Les seves experiències personals ens mostren la doble cara que pot tenir la xarxa: totes dues han estat insultades i assetjades per homes com a usuàries que es desdiuen de la “doctrina patriarcal” i amenacen amb les seves imatges “no canòniques” amb desmuntar el sistema d’opressió i violència sistemàtica contra el cos femení real i virtual.

Davant d’aquesta violència virtual del patriarcat anònim i global de la xarxa, també hi ha una resposta global feminista que contraresta els insults i les amenaces per mostrar-nos la cara esperançadora d’un món virtual que també pot acollir la solidaritat i el suport a les mirades crítiques i rebels.

En aquest sentit, projectes com l’iniciat des de la pàgina de Facebook “Memes Feministas” (<https://www.facebook.com/MemesFeministas?fref=ts>), en

resposta als acudits gràfics presents en pàgines com “Cuánto Cabrón” (<http://www.cuantocabron.com/>), basats sovint en tòpics sexistes que són un exemple tangible de com el moviment feminista sap capgirar les eines de la xarxa per crear un projecte amb potencial performatiu, capaç de moure consciències en el món virtual, però també en el real.

D'altra banda, la xarxa ha anat incorporant altres col·lectius amb aquesta mateixa visió esperançadora allunyada dels cànons estereotípics del sistema heteropatriarcal: els col·lectius de lesbianes feministes i d'activistes transfeministes han fet servir hàbilment aquesta plataforma per donar a conèixer les pròpies realitats i els propis discursos, en un pas més cap a la creació d'un món virtual pluri-discursiu i pluri-visual que aculli totes aquelles sexualitats i identitats de gènere que, enllaçades amb la força política i activista de la militància feminista, ajuden a dinamitar les bases del l'heteropatriarcat (<http://ai.eecs.umich.edu/people/conway/TSuccesses/TSuccesses-Spanish.html/> www.dosmanzanas.com).

D'aquesta manera, la relació dels individus amb Internet ja no es limita doncs al discurs més acadèmic que tracta d'analitzar les claus de la relació individual d'un determinat bio-sexe o del cos amb les “noves tecnologies”: aquesta és una base necessària i útil que ens ha portat a parlar de l'accés de les dones a les TIC fins al plantejament de la tecnificació del cos que exposa Donna Haraway en el seu *Cyborg Manifesto*:

(www.zabaldi.org/es/documentos/doc_download/10-dossierporlasredesfeministas).

Tot i que no podem oblidar-la, l'ús globalitzat de la tecnologia ha traspassat les fronteres del cos i del gènere i ens porta, d'una banda, cap a un nou discurs centrat en com els moviments i els activismes feministes interactuen amb la xarxa i a com es relacionen i es nodreixen; de l'altra, en com aquests moviments s'enfronten a la cosificació idealitzada que es dona en el món virtual i en quines estratègies s'han de seguir per mirar de crear una immaterialitat de l'ens virtual que permeti defugir aquest parany.

Com s'anunciava a l'inici, aquest discurs no és tancat ni pretén arribar a conclusions taxatives: com la xarxa i l'imaginari al seu voltant, la nostra aproximació a Internet és un flux d'anades i vingudes, de pors i esperances com les de “l'apocalipsi tecnològic” que encara ressonen en l'imaginari analògic i en els discursos dels “visionaris tecnòfils” que veuen el món virtual com l'única “taula de salvació” davant les limitacions del món real, així com d'utopies de difícil materialització com les del ciber-feminisme dels 90.

Us proposem una mirada personal i introspectiva cap al nostre ús d'Internet que ens permeti relacionar-la amb el que se'n fa en les nostres societats “occidentals”, incloent-hi també l'ús feminista, que reivindica un trencament amb els sistemes de poder i violències des de les mirades resistents i desobedients de les orgulloses “navegants feministes”.

Artículos recomanats

1. **Un cuarto propio conectado. Feminismo y creación desde la esfera público-privada online.** Remedios Zafra

http://www.2-red.net/rzafra/text_rzafra10.pdf

2. **Hackeando el Patriarcado: La lucha contra la violencia hacia las mujeres como nexos. Filosofía y práctica de Mujeres en Red desde el ciberfeminismo social.** Montserrat Boix .

<http://www.mujaresenred.net/spip.php?article880>

3. **La rebelión femenina contra el porno vengativo en internet**

<http://smoda.elpais.com/articulos/la-rebelion-femenina-contra-el-porno-vengativo-en-internet/3010>

4. **Todos los vídeos de 'El cazador cazado'. Tras la campaña de acoso y censura contra Alicia Murillo, Pikara difunde su proyecto contra el acoso callejero**

<http://www.pikaramagazine.com/2012/09/7109/>

5. **Neomachismos: nuevos ataques, nuevas respuestas.** Ana Burgos y Miriam Solá

<http://www.diagonalperiodico.net/libertades/neomachismos-nuevos-ataques-nuevas-respuestas.html>

6. **El feminismo que se cuece en la red.** Andrea Momoitio

<http://www.pikaramagazine.com/2013/04/el-feminismo-que-se-cuece-en-la-red/>

7. **Una Pornografía de ellas sin ellas: la representación de la sexualidad lesbiana en internet.** Paloma Ruiz Román

http://www.caladona.org/grups/uploads/2013/03/una-pornografia-de-ellas-sin-ellas_paloma-ruiz0001.pdf

Fragments clau per al debat

1. “En el marco del hogar, el cuarto propio conectado, nos hablaría de protección y de mayor fijeza corporal, es decir, de respuesta ponderable ante la vulnerabilidad de un mundo acelerado. Nos hablaría de la posibilidad de mantener a salvo el cuerpo-centro de operaciones, alejado de la angustia de su fragmentación y muerte, allí donde el “uno mismo” se siente aún dueño de su ser. Pero en el cuarto

propio conectado la visibilidad e implicación en el afuera es viable y esta posibilidad es absolutamente transgresora”. (Zafra, 2010:10)

http://www.2-red.net/rzafra/text_rzafra10.pdf

2. “Si los cuerpos en tanto materiales no son trasladados física y literalmente a la Red, sí lo son sus imágenes [cada vez más demandadas como garantía de veracidad del otro]. De forma que en las “imágenes del cuerpo” y su simbolización cultural continúan perpetuándose las asignaciones identitarias socioculturales, como tendencia tranquilizadora [ser quien se espera que seas]. Pero también se perpetúan como tendencia hegemónica de los imaginarios sostenidos por las herencias patriarcales; ayudan los renovados hijos del capitalismo [aquellos que parecen alimentarse de la velocidad que anula el tiempo para pensar y, como efecto, de la más banalizadora y homogeneizada estetización]. Lo que, en todo caso, resulta esencial y sigue siendo objeto de imaginación utópica es que se produce una discontinuidad entre el cuerpo y la «imagen del cuerpo”. (Zafra, 2010:12)

http://www.2-red.net/rzafra/text_rzafra10.pdf

3. “La práctica ciberfeminista se caracterizó entonces por los continuos intentos de evitar inscripciones y metodologías propias de una lógica logocéntrica del discurso, de lo que se derivaba un constante rechazo a su autodefinición. El ciberfeminismo necesitaba sortear las dificultades derivadas de las restricciones y herencias patriarcales con actitudes creativas hacia el territorio Internet y hacia su propia articulación feminista... Lo que surgió de estas discusiones fue un intento de definir el término por rechazo. De forma que la definición se proponía como una propiedad emergente, derivada de la práctica, versátil ante los movimientos de deseo y acción [Wilding y Critical Art Ensemble, 1997]; una definición que más tenía que ver con una metodología, a medio camino entre lo artístico y lo político y que, en todo caso, presumía de su fluidez y afirmación como declaración de estrategias, objetivos y acciones. Esta cuestión también fue evidenciada en los manifiestos ciberfeministas que se elaboraron durante los noventa en contextos artísticos.” (Zafra, 2010:14)

http://www.2-red.net/rzafra/text_rzafra10.pdf

4. “El ciberfeminismo social es la culminación de un movimiento ciberfeminista artístico iniciado en los primeros años de la década de los 90 bajo el paraguas del net art aportando en sus obras la crítica social desde una mirada feminista, más o menos radical según cada autora. A pesar de la diversidad de prioridades, intereses y tendencias, uno de los nexos más importantes entre grupos ciberfeministas [de los puramente artísticos a los activistas desde el ciberfeminismo social] y entre organizaciones de mujeres tradicionales y los movimientos feministas, es la reacción contra de la violencia que se ejerce hacia las mujeres en todo el planeta. El activismo para denunciarlo y combatirlo ha marcado la dinámica en esta última década [1995-2005]. “ (Boix, 2010:139)

<http://www.mujiresenred.net/spip.php?article880>

5. “Una de las herramientas educativas más importantes que las cyberfeministas pueden ofrecer es un directorio de estrategias y recursos electrónicos en curso, para mujeres, incluyendo grupos de discusión teórica feminista, editoriales electrónicas, exposiciones, fancines, direcciones, bibliografías, mediaographies, how-to sites, e intercambio de información en general. Aunque las recopilaciones de estos recursos están ya iniciadas, existe una creciente necesidad de un discurso feminista más radical y crítico sobre tecnología en el ciberespacio [como contraposición al discurso de los media estudios en los departamentos de las universidades]. En el cyberfeminismo, este discurso surge directamente de las prácticas y problemas actuales, más que de una teorización abstracta. Por eso el cyberfeminismo ofrece el desarrollo de una teoría activista aplicada.” (Boix, 2010:146).

<http://www.mujiresenred.net/spip.php?article880>

6. “El movimiento artístico ciberfeminista evoluciona a comienzos del siglo XXI hacia el ciberfeminismo social que tiene como objetivo difundir información, generar redes de activismo y solidaridad, coordinar iniciativas para mejorar de manera concreta la vida de las mujeres además de servir de freno a las acciones de abuso de un patriarcado también globalizado.” (Boix, 2010:147).

<http://www.mujiresenred.net/spip.php?article880>

7. “Julianne Pierce, una de las componentes de VNS Matrix, aseguraba hace ya algunos años que el ciberfeminismo se ha extendido como un meme espontáneo replicándose de manera imparable por todo el mundo con flujos y reflujos que todavía continúan. Según las teorías modernas sobre la transmisión de cultura, un meme es la unidad mínima de transmisión de la herencia cultural. A su vez, los memes se dan en un amplio campo de variación, se replican a sí mismos por mecanismos de imitación y transmisión de cerebro a cerebro y engendran un amplio abanico de copias que subsisten en diversos medios.” (Boix, 2010:158).

<http://www.mujiresenred.net/spip.php?article880>

8. “¿Quién les enseñó que acosar a una mujer hasta el cansancio hará que ella quiera meterse en la cama con ustedes? Las cosas que las feministas paquistaníes dicen en línea pueden no ser de su agrado, pero las opciones son claras: debatan y refútenlas, o sigan con otra cosa. No tienen derecho a pensar que pueden silenciarnos – nuestros perfiles en línea son nuestros espacios privados y allí somos libres de decir lo que deseemos en tanto no promueva el odio y la violencia. Sólo los idiotas ofician de 'trolls' y sólo los cobardes piensan que pueden contrarrestar la lógica y los hechos con violencia sexualizada (no se equivoquen: el acoso sexual es una forma de violencia sexualizada).”

Urooj Zia para la campaña ¡Dominemos la tecnología! y Bytes for All, Pakistán.

<https://www.takebackthetech.net/es/write/ella-est-suplicando-que-la-violen-el-universo-de-twitter-para-las-feministas-en-pakist-n>

9. “El trolling se ha convertido en un método cada vez más usado para atacar a las personas que escriben en línea o utilizan internet y que se identifican claramente como mujeres o defienden puntos de vista feministas. Los ataques van desde

comentarios implacables que menosprecian las opiniones de quien escribe, hasta insultos y amenazas específicas de violencia – a menudo sexual y casi siempre de género. Hay muchos tipos y formas de trolling, pero por lo general, su objetivo es interrumpir hilos de conversación y provocar a alguien para que entre en debates largos y sin sentido, o para que reaccione de manera emocional. El trolling y el acoso que las mujeres y las niñas enfrentan en internet pueden llegar a excluir y silenciar el discurso feminista y las voces de las mujeres y las niñas. Esto es especialmente evidente cuando la bloguera o escritora habla de temas que en general se consideran parte del dominio de los hombres, ya sea que se trate de los cómics, la ciencia y la tecnología, el entretenimiento o la religión. Según las activistas por los derechos humanos de las mujeres el acoso es la amenaza más común que enfrentan en línea.”

<https://www.takebackthetech.net/es/take-action/2012/12/9>

10. “Dijo Diana Ovalles (estudiante de la Maestría en Estudios de la Mujer, FACES, UCV) que fueron sus amigos heteros los que se inventaron el nombre de “club del jojoto tierno” para referirse al lugar donde milita lo lésbico. Se refirió a los espacios internáuticos de las lesbianas en Venezuela, blogs y webs. Siendo como son hoy en día, dijo, la “yerba digital” que crece cada día, se trata de esfuerzos puramente individuales, a los que la mayoría de las veces sólo se accede por invitación, lo que los hace menos influyentes aún en la comunidad LGTB. Por otra parte (y como lo demostraría “la chica busca chica” citada en párrafo anterior), no todos los blogs y webs de lesbianas son feministas. Concluyó así: “para que el ciberfeminismo tenga efecto se requiere intención política para propagarlo. (*Gioconda Espina*)”.”

<http://www.giocondaespina.com.ve/GIOCONDA/losquescriben.php?item=15>

11. “El colectivo lésbico [Luleki Sizwe](#) ha movilizado, a través de la plataforma change.org, a más de 170.000 peticionarios de todo el mundo para demandar a las autoridades sudafricanas que dejen de ignorar el problema. Con todo este apoyo detrás, activistas del grupo se han manifestado este lunes ante el Parlamento y han conseguido ser recibidas por representantes del Gobierno sudafricano, a los que han demandado que las “violaciones correctivas” sean consideradas crímenes de odio, y no delitos comunes. Han solicitado además que se desarrolle un plan nacional contra la violencia sexual. La buena noticia es que el Ministerio de Justicia ha coincidido en resaltar la gravedad del problema y se ha comprometido, ante un grupo de representantes del colectivo, a implementar medidas para combatir esta lacra.”

<http://www.dosmanzanas.com/2011/03/activistas-lesbianas-de-sudafrica-promueven-campana-contral-violaciones-correctivas.html>

12. “La retroalimentación como característica imprescindible que posibilita la acción se convertirá en una de las líneas argumentales de CuerposLesbianos en (la) red. Planteamos el hecho fotográfico, desde su ideación hasta las imágenes resultantes, como un intercambio de conocimientos, experiencias y discursos. Los usos que las demás colaboradoras hacen de él multiplican su dispersión, generando discursos complementarios, matices que enriquecen el imaginario

colectivo desde otras perspectivas, más cercana a la realidad lesbiana tan perjudicada por la imagen pornográfica mainstream.” (Moreno, 2010:118)

<http://es.scribd.com/doc/70448766/Cuerpos-Lesbianos-en-la-red-De-la-representacion-de-la-sexualidad-lesbiana-a-la-postpornografia>

13. “Recientemente, este velo de invisibilidad está levantándose, y muchas mujeres post-op alrededor del mundo han empezado a crear sitios de Internet para ayudar a las demás. Algunas de estas mujeres han "salido" discretamente dentro de la comunidad trans. Otras comparten sus historias mostrándose solo en la red (una "salida virtual") mientras que otras aún permanecen en el "modo furtivo u oculto". Somos muy afortunadas de que finalmente podamos conocer sus historias, tal como vienen descritas en páginas como esta. Lynn tiene la esperanza de que más y más mujeres aparecerán y de que se sentirán cómodas compartiendo sus historias a través de la red.” (Conway, 2001)

<http://ai.eecs.umich.edu/people/conway/TSuccesses/TSuccesses-Spanish.html>

14. “En el pasado, SIEMPRE HAN SIDO OTROS LOS QUE HAN HABLADO POR NOSOTROS. Siempre han sido otros: Médicos, psiquiatras, religiosos, abogados, especialistas en ética, políticos, especialistas en género, y en años más recientes Gays, Lesbianas y Feministas. Todos estos "expertos" externos han hablado por nosotras, cada uno con su propia tendencia y sus "teorías expertas" acerca de quiénes y porqué somos ... Bueno amigas, esa era ha terminado. No seremos más invisibles, y de manera creciente cada vez más estamos "hablando por nosotras mismas"... Ustedes pueden ayudar en gran medida en este proceso haciendo estos "éxitos" tan públicamente visibles como puedan, especialmente entre médicos, psiquiatras, líderes religiosos, abogados, políticos, terapeutas de género, etc. Y sí, también entre Gays, Lesbianas y Feministas. Todos estas gentes exteriores a la transexualidad y que han estado hablando por nosotras necesitan una buena lección acerca de quiénes somos en realidad, y necesitan en especial saber acerca de la ahora visible e innegable realidad de nuestros éxitos.” (Conway, 2001)

<http://ai.eecs.umich.edu/people/conway/TSuccesses/TSuccesses-Spanish.html>

Eix 2. Autonomies, dependències i (des)amors: gestió política i corporal del 'jo' feminista

L'autonomia, germana de la llibertat, sinònim d'independència, d'autogovern, de potestat i albir, és un concepte base dins de les lluites feministes. Pensar històricament en la idea de l'autonomia en el feminisme és anar a l'origen i a la motivació que va portar a tantes dones a canviar el sistema que les vinculava obligatòriament a figures heteropatriarcals. Actualment les dones, en certs països, poden estudiar i treballar i per això l'autonomia se'ns ven com una realitat plenament assolida. Com si l'entrada al mercat laboral assegurés, per sempre, la igualtat entre gèneres.

Perquè creiem que això no és així, que per la realització plena de la nostra autonomia a les dones se'ns presenten contínuament diferents i nous obstacles, hem volgut posar sobre la taula la situació de l'autonomia de les dones en diferents àrees. És interessant assenyalar que la primera definició que dona la RAE sobre el concepte "autonomia" assenyala la relació entre ens territorials. Un ens menor (municipi, regió) té certes llibertats d'autogestió enfront d'un ens més gran, com l'Estat. Podríem partir d'aquesta idea per pensar sobre nosaltres com aquests municipis als quals se'ls permet una certa quantitat d'autonomia, però que segueixen sent manipulats i oprimits per un Estat major. Aquest Estat major és l'heteropatriarcat, les normes a vegades no escrites, i per això molt més difícils de combatre, que mantenen a les dones en relació de desavantatge. Aquest Estat major és també el model econòmic patriarcal globalitzat basat en el neoliberalisme i l'individualisme.

Perquè l'autonomia també té a veure amb la territorialitat del cos, amb la nostra corporalitat. Les experiències que vivim es marquen en els nostres cossos, i cada cos viu la realitat amb una subjectivitat pròpia i única. En el nostre cos s'inscriuen també autonomies que tenen a veure amb la idea de capacitat i funcionalitat (i allò que la medicina ha descrit com discapacitat i disfuncionalitat). El cos, al cap i a la fi, és també un camp de batalla.

Com va dir Marcela Lagarde "L'autonomia requereix un llit social, una base de condicions socials imprescindibles perquè pugui desenvolupar-se i ser part de les relacions socials" (2005, 33) . Nosaltres creiem que aquest no és el cas, que hi ha encara moltes condicions que canviar i millorar: el model actual no funciona o, més aviat, funciona únicament per a poques persones. Una elit constituïda principalment per homes blancs occidentals que perpetuen el patriarcat, el racisme i les intoleràncies per als que pensin diferent. Fomenten l'egoisme i la desunió, i naturalitzen les desigualtats. Aquest sistema està demanant un anàlisi que tingui en compte el gènere en interacció amb altres desigualtats socials i corregeixi supòsits bàsics de l'economia clàssica. Se segueixen perpetuant desigualtats de gènere en els discursos, propostes i accions.

Un dels pilars del capitalisme és la utilització del temps de les dones com un recurs inesgotable i gratuït. El sistema està contínuament perpetuant la idea, present en l'imaginari col·lectiu, de la dona com a cuidadora per naturalesa. Un estat que pressuposa que la meitat de la població té, d'alguna manera, el deure moral de cuidar de l'altra meitat, limita la nostra autonomia i se'ns presenta un dilema moral difícil de resoldre: les que ens neguem, les que prioritzem altres interessos davant la cura dels altres, serem titllades d'egoistes o tindrem

sentiments de culpa. Però mai es qüestiona el paper egoista ni de l'Estat ni dels que perpetuen aquestes idees.

Les polítiques europees han proposat fins ara dues solucions per a la conciliació: per una banda, els permisos laborals per a la cura i per l'altra, els serveis d'atenció diària. En el cas espanyol aquests serveis no existeixen. S'ha bolcat la conciliació només en els permisos laborals perquè és la solució més fàcil i menys costosa per a l'Estat, encara que, sens dubte, la pitjor per a l'autonomia de les dones.

Les persones que compaginen la vida laboral per tenir cura d'un familiar són majoritàriament, i per una diferència molt gran, dones que han de pagar un preu molt elevat. Tenint en compte que el seu sou és menor, ho és també la cotització a la seguretat social, afectant, per tant, en el càlcul de la pensió de jubilació. Tal com està establert el còmput de la pensió de jubilació, una persona (una dona, gairebé sempre) cotitzant mitjançant un contracte a temps parcial necessitaria entre 70 i 80 anys per arribar a la pensió mínima. Això sense parlar de les diferències salarials entre homes i dones, que són un fet real i constatable per tothom, però que no sembla ser un tema d'interès a les agendes polítiques ni a les agendes de les empreses privades.

Davant d'aquesta situació, ja s'han escrit respostes des de l'economia feminista, l'ecofeminisme i també l'economia solidària de la cura, alternatives més respectuoses amb les persones i el medi ambient i un camí cap a l'autonomia real de les persones. La seva implantació, però, requereix de molts nous esforços solidaris, ja que representen un repte a l'heteropatriarcat.

Com assenyala Mary Nash, "les dones no hem de renunciar al poder, però sí hem d'aprendre a reafirmar-nos i a valorar les nostres accions i reivindicar un nou contracte social. Encara està per veure, degut a que encara no existeix una emancipació de les dones del pes de les tradicions" (2004). I és justament aquest pes de les tradicions, del simbòlic, de la nostra educació heteropatriarcal, el que ens dificulta assolir una veritable autonomia. Ens han educat en la dependència emocional, en un món on el nostre cos gairebé no ens pertany sinó que és mesurat segons patrons que complauen als cànons de bellesa, ens han educat en l'obediència, la puresa, la fidelitat, la capacitat de suportar-ho tot, el viure per als altres, en la bondat, i moltes de les nostres decisions, decisions que creiem estem prenent lliurement, estan realment basades en aquestes cadenes internes.

Ser autònomes significa també ser moltes vegades sorolloses, poc o gens complaents i això molesta. Per fer això, es requereix un grau de lucidesa important, d'informació, d'estudi i de consciència de nosaltres i la resta, un estar alerta que de vegades cansa i ens perd, però aquí estem i seguim, com va dir la Solanas al Scum Manifest: "senceres i no fragmentades, visibles i no amagades, segures i no dubtoses, intel·ligents i no nècies, cridaneres i no subtils, desagradables i no complaents, sofisticades i no simples, capaces i no necessitades".

Assumir la nostra autonomia no és fàcil, és una responsabilitat envers nosaltres, és fer-nos càrrec del que som i volem ser, dins d'un sistema hostil que ens difumina, que constantment ens expulsa o ens enganya. L'autonomia en un sistema que ens ven fum en quant a llibertats o amb la idea que els pactes s'han de fer de forma privada. Diem no, perquè no podem oblidar que el privat és polític!

Reconeixem que l'autonomia és també escollir les nostres dependències, aquelles que ens serveixen per construir en relació amb el món. Les nostres relacions afectives i amb tots els éssers del planeta.

Aquesta afectivitat de vegades es tradueix en el que anomenem "mite de l'amor romàntic". Aquell que situa l'amor de parelles com el centre de la vida, sobretot de la vida de les dones, i el que ens porta a viure per aconseguir-lo. Aquell que convenç a milions de dones a sentir-se incompletes, encara que siguin independents econòmicament, tinguin una xarxa d'amistats i vincles socials, siguin triomfadores en el seu treball, creatives, creadores. És un tipus de dependència encara més difícil de desacreditar, perquè ens acompanya des de la infància. Ens condicionen des de llavors amb idees de la princesa, el príncep i la mitja taronja. La majoria de programes de televisió i pel·lícules, proposen la trobada de la parella ideal com "el moment més feliç de la vida d'una dona". Per si no fos poc, aquest amor que mostren és una utopia, un cúmul de perfeccions inabastable, que a la llarga es tradueixen en una gran frustració.

També volem recordar que aquest tipus de relacions de parella parteix sempre d'un model heteronormatiu, des del qual s'ha generat la seva rèplica homonormativa que pretén erigir-se com la "pauta adequada" de relacions de parelles lesbianes i trans i "normalitzar" allò que des de la heteronorma resultava "anormal". Però aquestes "homonormes", fetes a imatge i semblança dels cànons heteropatriarcals, xoquen radicalment amb els paradigmes de les realitats de lesbianes i trans: parelles de lesbianes "butch" / masculines en què ningú exerceix el clàssic paper de submissió que es preveu des de la norma heteropatriarcal, parelles trans en què tot tipus de binomis construïts socialment no tenen sentit ... Quin paper juga aquí la heteronorma de l'amor de parella? És un constructe amb el qual es pretén fer callar altres possibilitats d'entendre la parella i l'amor? Quin tipus d'autonomies i dependències es generen en aquestes relacions?

A més, aquest sistema en el qual l'única xarxa emocional viable sembla ser la parella, l'un més un, es minven i es debiliten els teixits socials, polítics i de solidaritat que podem aconseguir els grups oprimits, i es fomenta un nou tipus d'egoisme, l'individualisme de parella. Recordem que és un tipus d'amor que va néixer amb la burgesia, i en molts casos segueix salvaguardant els valors individualistes, egoistes i sectaris d'aquesta. No estem, és clar, en contra de cap tipus de manifestació amorosa, però volem cridar l'atenció d'aquests trets i relativitzar la importància de l'amor de parella en la vida de les dones, sobretot si es tracta d'aquests pseudo-amors. Volem cridar més aviat a l'amor que no es basa en la necessitat ni en la dependència.

Un exercici d'autonomia és qüestionar, contínuament i treballar per aconseguir el que volem canviar. Ens plantejem aquest debat com un espai des del qual puguem dialogar amb aquest "jo" feminista, no només parlar des d'ell com acostumem a fer, sinó també interpel·lar-lo. Problematitzar aquests conceptes i posar-los sobre la taula ens obliga a parlar del dia a dia i dels nostres conflictes interns quan no sabem gestionar totes les interseccionalitats que ens oprimeixen, un procés necessari i des del qual potser puguem albirar amb més claredat aquelles confluències de poders que ens han definit i des de la quals hem de treballar per construir el discurs d'empoderament del nostre "jo" feminista.

Taller de cos i moviment

El cos mai és neutre: es pronuncia, s'expressa... Estem disposades a escoltar-lo?

Cada moviment comporta unes emocions, un llenguatge diferent que cal desxifrar.

Cada moviment té un significat diferent segons com es realitzi, perquè hi ha una memòria inscrita i guardada en el cos.

Aquest taller ens permetrà esbrinar com reacciona el nostre cos quan estem caminant i de sobte se'ns presenten resistències que ens impedeixen continuar amb el nostre camí. Només amb el primer impacte, la reacció que tenim davant d'aquest i la decisió final que ens porta cap a un nou moviment, aconseguirem tot un seguit d'informacions enriquidores que ens permetran conèixer-nos millor de forma corporal i psíquica.

Així mateix, també ens sorprendrà la relació entre l'experiència viscuda i el concepte d'autonomia, ja que es troba molt vinculat a la nostra memòria corporal.

D'aquesta manera, volem que el taller ens ajudi a experimentar el concepte d'autonomia de forma més orgànica, apropant-lo a una perspectiva més vicencial, honesta i coherent amb el nostre cos i per acabar d'enriquir el concepte amb altres aspectes que no es contempen sempre des de la vessant més intel·lectual i acadèmica.

Articles recomanats

1. Claves feministas para el poderío y la autonomía de las mujeres. Marcela Lagarde

http://www.caladona.org/grups/uploads/2013/04/claves-feministaspara-el-poderio-y-autonomia_mlagarde.pdf

2. Consiento, luego existo. Ética de la autonomía. Michela Marzano

<http://www.caladona.org/grups/uploads/2013/04/consiento-luego-existo-issuu.pdf>

3. ¡¡¡El Amor Romántico MATA!!! ¡¡¡No al amor romántico!!!!

Feministes Indignades

<http://feministesindignades.blogspot.com.es/2012/02/el-amor-romantico-mata.html>

4. ¿Por qué analizar el amor? Nuevas posibilidades para el estudio de las desigualdades de género. Mari Luz Esteban, Rosa Medina y Ana Tavora

http://www.caladona.org/grups/uploads/2013/04/por_que_analizar_el_amor_mlesteban_rmedina_atavora.pdf

5. El Amor Romántico como utopía emocional de la posmodernidad. Coral Herrero

<http://haikita.blogspot.com.es/2009/12/el-amor-romantico-como-utopia-emocional.html>

6. En busca de la princesa azul. Andrea Momoitio

<http://www.beldurbarik.org/2012/12/en-busca-de-la-princesa-azul-maitasun-lesbikoa/>

Fragments clau per al debat

1. “Ninguna política puede ser totalmente «neutra»...Admitir que los individuos puedan tener numerosos y variados modos de vida, todos con valor, puesto que se han elegido de manera autónoma, no significa que esos modos de vida puedan estar incorporados en una misma sociedad, por abierta y moralmente neutra que sea. Por lo mismo, admitir que cada cual debe poder decidir libremente sobre su conducta, no significa que eso sea siempre posible para todo el mundo.”

Marzano, Michaela. (2009), Consiento luego existo. Editorial Proteus.

2. “Aceptemos que se argumente que el consentimiento expresa la autonomía personal y que esta autonomía es un signo de humanidad, hasta el punto que no tomarla en cuenta significaría tratar a un individuo como a un niño, o peor todavía, como un objeto, pero entonces el consentimiento no puede reducirse a la simple manifestación de una necesidad súbita, o de una pulsión incontrolable, o incluso de una necesidad momentánea; tanto si el consentimiento expresa únicamente una preferencia momentánea como si expresa el miedo ante una amenaza física o psíquica —y por ello no puede remitirnos al concepto de autonomía— en este caso el consentimiento no puede justificar una acción o una conducta. Tanto en este caso como en el otro, caemos en «contradicciones lógicas». En el primer caso, en efecto, no se puede exigir a la vez expresar su autonomía y actuar de manera que la autonomía sea puesta en peligro. En el segundo caso, no se puede querer que el consentimiento sea solamente la expresión de una necesidad súbita y a la vez sea considerado como un principio capaz de justificar un acto desde un punto de vista ético.”

Marzano, Michaela. (2009), Consiento luego existo. Editorial Proteus.

3. “Un individuo puede, por ejemplo, afirmar que la acción cumplida se inscribe en el interior de su proyecto de vida y forma parte de las acciones que lleva a cabo para autodeterminarse y afirmar su subjetividad. Otro, por el contrario puede invocar que su acción está justificada porque forma parte de un cierto número de deberes que el ser humano debe respetar.²⁸ En el primer caso, el individuo hace referencia a su *autonomía individual*. En el segundo, se refiere más bien a *normas heterónomas*, que de cualquier modo acepta.”

Marzano, Michaela. (2009), Consiento luego existo. Editorial Proteus.

4. “Ante la desigualdad y la subordinación de las personas dentro de la socioeconomía dominante, una economía solidaria del cuidado promueve una

ética de derechos en la cual las personas son sujetas dignas de la igualdad y la autonomía.”

Las mujeres, los hombres y las personas transgénero son personas sujetas de la sociedad y la economía (no objetos manipulables y desechables como en la economía dominante), con igual derecho de disfrutar de todos sus derechos económicos, sociales, culturales, políticos, sexuales y reproductivos. Por el hecho de haber nacido merecen vivir una vida digna en la cual todos sus derechos son protegidos, respetados y cumplidos sustantivamente. En teoría, todas las personas tienen iguales derechos como personas autónomas. Son los sistemas de opresión, socialmente creados, que les subordinan y les hacen desigualdades en la práctica.

Alison Teresa Burns, http://www.bantaba.ehu.es/ext/Politizando_la_pobreza-1.pdf

5. “Existen desigualdades reales de poder entre personas, basadas en su posición dentro de los múltiples sistemas de opresión, su corporalidad y sus subjetividades. Las personas somos diferentes y tenemos necesidades diferentes a nivel corporal, mental, emocional, afectivo, erótico y espiritual.”

Alison Teresa Burns, http://www.bantaba.ehu.es/ext/Politizando_la_pobreza-1.pdf

6. “La autonomía incluye interacción, contribuye a hacer posible el autogobierno de la persona, y es la llave de entrada a una esfera política no aliena en la que las necesidades personales se transforman en necesidades sociales a partir de cada ser humano y no a partir de las necesidades de supervivencia y explotación de todos los sistemas de poder y/o económicos.

Autonomía y salud son necesidades abstractas, que perteneces a toda la humanidad, pero que podemos concretar de manera diferente a medida que las personalizamos. Y esto es especialmente cierto en el caso de la autonomía, en el que las condiciones sociales, culturales, y de género jugarán un papel importante e incluso determinante.”

Carrasco, Cristina (1999). Mujeres y Economía: Nuevas Perspectivas para Viejos y Nuevos Problemas. (p. 293, 297).

7. “Si aplicamos al tríada carencia-necesidad-deseo, por ejemplo a la necesidad básica de autonomía, nos encontramos con que el diferente “fardo” que ha acompañado a la mayoría de las mujeres desde su nacimiento e infancia implica una amplia gama de actitudes que van desde el miedo-rechazo de ser autónomas hasta la confusión en el método –en tanto que camino- para su satisfacción hasta el auto-descubrimiento de que, en el momento en que la necesidad puede tomar su forma más subjetiva, el deseo no sea totalmente libre sino contaminado por los “debe ser” hasta el punto en que sea imposible muchas veces distinguir entre el deseo espontánea y el deseo aprendido.”

Carrasco, Cristina (1999). Mujeres y Economía: Nuevas Perspectivas para Viejos y Nuevos Problemas. (p. 293, 297).

8. “Con su dosis de individualidad, autonomía e independencia, confianza y amor a una misma en libertad y la experiencia de la propia autoridad, la *mismidad* está en la base de cambios profundos del amor y la sexualidad de las mujeres.

Su clave es la ética del cuidado en primera persona, con la afirmación y el desarrollo personales, la vigencia de las libertades y la dignidad, de la vida propia con sentido y solidaridad. Con ello se genera una confluencia subjetiva que permite a las mujeres mirar con menos distorsión a cualquier *otro, otra* sin supremacía, con su misterio, su soledad y su condición mortal.

Ni opuestos ni complementarios.”

Lagarde, Marcela (2012). El feminismo en mi vida. Hitos, claves y topías. (p. 52, 97, 130, 144, 170).

9. “Y, para las mujeres, la transformación en sujetas pasa por tener autonomía y eliminar toda forma de servidumbre que ha marcado la condición opresiva.”

Lagarde, Marcela (2012). El feminismo en mi vida. Hitos, claves y topías. (p. 52, 97, 130, 144, 170).

10. “No basta la independencia para lograr los objetivos de las mujeres, en la actualidad muchas mujeres son independientes pero no pueden hacerse cargo de su vida. Se requiere pues además de independencia integral y compleja, esa síntesis vital. Y su proceso es largo y complejo.”

Lagarde, Marcela (2012). El feminismo en mi vida. Hitos, claves y topías. (p. 52, 97, 130, 144, 170).

11. “Para poder construir la autonomía necesitamos saber hasta dónde estamos comprometidas con las concepciones tradicionales del mundo y de la vida.”

Lagarde, Marcela (2005). Para mis socias de la vida. Claves...el poderío y la autonomía de las mujeres (p. 36).

12. “La autonomía es siempre un pacto social. Tiene que ser reconocida y apoyada socialmente, tiene que encontrar mecanismos operativos para funcionar. Si no existe esto, no basta la proclama de la propia autonomía porque no hay donde ejercerla, porque no se da la posibilidad de la experiencia autónoma, ni de la persona, ni del grupo, del movimiento o la institución. La autonomía requiere un lecho social, un piso de condiciones sociales imprescindibles para que pueda desarrollarse y ser parte de las relaciones sociales.”

Lagarde, Marcela (2005). Para mis socias de la vida. Claves...el poderío y la autonomía de las mujeres (p. 33).

13. “Enteras y no fragmentadas, visibles y no escondidas, seguras y no dudosas, inteligentes y no memas, gritonas y no sutiles, desagradables y no complacientes, sofisticadas y no simples, capaces y no necesitadas.”

Manifiesto SCUM (2008) Valerie Solanas

14. “La autonomía reclama su constitución como cuerpo vivido en la autonomía, cuyo cuerpo como experiencia autónoma es central, como cuerpo que puede experimentar la autonomía en la relación con las otras personas. Se trata de ver como el cuerpo vivido, como subjetividad presente siempre, pues somos cuerpo simbólico, cuerpo afectivo, cuerpo pensado, cuerpo sentido, cuerpo no sentido, cuerpo ignorado, cuerpo visible, cuerpo invisible.”

Lagarde, Marcela (2005). Para mis socias de la vida. Claves...el poderío y la autonomía de las mujeres (p. 35).

15. "El cuerpo, implica ser conscientes del espacio que ocupamos, espacio tato físico, como psicológico, emocional y social. Trabajar desde ahí, implica entonces un empoderamiento real, un empoderamiento corporal, proceso que en definitiva nos permite habitar y habitarnos."

Mari Luz Esteban (2004) Antropología encarnada, antropología desde una misma.

16. "Lo lógico debería ser poder transformar los relatos, contar nuevas historias, cambiar los modelos idealizados que han quedado obsoletos, construir héroes y heroínas de carne y hueso, crear nuevos mitos que nos ayuden a construir unas sociedades más justas, igualitarias, ecologistas, cultas y pacíficas. Encaminar nuestros esfuerzos al bien común, trabajar para proponer otras realidades, luchar por construir otras nuevas en lugar de huir de lo que hay mediante paraísos emocionales y promesas de salvación individuales."

Coral Herrera

<http://haikita.blogspot.com.es/2010/03/el-romanticismo-patriarcal.html>

17. "Ahora hablo del cáncer, de la dependencia, de la muerte.....y esto amenaza todavía más. Ahora hay quien te dice "no pienses en esas cosas", "basta de llorar", o te mira con pena (pensando que la muerte a ella nunca le va a alcanzar) o simplemente te evita porque enfrentarse es demasiado real.

Qué ocurre cuando alguien llora??? Qué reacciones provoca el hablar de la muerte con naturalidad??? Cómo sostenemos la dependencia?????

Si deconstruimos los cuerpos y la sociedad.....tal vez debemos deconstruir el sufrimiento y ver que es diferente al dolor; la independencia y saber que solo podemos existir en la interdependencia; la eternidad y sentir que lo único permanente es el cambio.

Gracias a todas las que sostenéis mi dolor, interdependeís conmigo y formáis la eternidad de cada instante de mi vida!!!! Cuerpos autónomos más allá de los espejos!!"

"Cuerpos espejo", de Marimachos Cancerosas

<http://marimachoscancerosas.blogspot.com.es/>

Eix 3. Feminismes postcoloniales: pensaments i discursos des de les fronteres

El Feminisme Postcolonial parteix de la idea que les dones no som un grup humà homogeni, sinó que cadascuna té una experiència vital única, una veu pròpia, amb una història personal que determina la seva manera particular de ser, veure, sentir, expressar-se i expandir-se al món, on cada una i en col·lectiu amb altres, habitem, vivim i accionem en un determinat context des de múltiples factors identitaris (ètnia, sexualitat, gènere, classe, raça, creences religioses, edat, etc.) fent front a diversos sistemes d'opressió de manera simultània (racisme, classisme, heterosexisme, neoliberalisme, capitalisme, fonamentalisme, patriarcat, etc.), ja que no es donen per separat, sinó que operen com un sistema únic i concatenat, anomenat Sistema Colonial, que impacta en les seves vides generant obstacles i condicionants específics que limiten la seva agència de poder i autonomia des de la seva ubiqüitat identitària, però que també generen en nosaltres, a través de la nostra experiència vital de lluita i resistència, sabers, estratègies i capacitats per subvertir aquest sistema.

A més, qüestiona al subjecte únic, a l'eurocentrisme, a l'occidentalisme, a la colonialitat del poder, alhora que reconeix un feminisme que es pensa i repensa a si mateix en l'imperatiu de construir una pràctica política que posi en qüestió, evidencii i denunciï la intersecció dels sistemes de dominació com el sexisme, el racisme, l'heterosexisme i el capitalisme, perquè com bé ho va expressar l'afroamericana Patricia Hill-Collins (1999), això és el que dóna al feminisme un sentit radical.

Aquesta proposta es fonamenta en els postulats dels anys setanta i vuitanta de les afrofeministes, de les xicanes i de les lesbianes radicals. En l'actualitat, aquestes postulats es consoliden amb les indígenes del feminisme comunitari, les dones migrades de diferents latituds en països occidentals, les transfeministes, les feministes africanes, llatinoamericanes, asiàtiques i islàmiques. És una proposta decolonitzadora, que parteix des de les experiències situades de les seves activistes (negres, indígenes, migrades, trans, populars, mestisses...) per evidenciar, reconèixer i posicionar les seves diverses veus i sabers, anàlisi, estratègies, capacitats i reivindicacions polítiques que qüestionen la universalització, característica fonamental de la modernitat occidental, generant una genealogia feminista diversa. És a dir, un feminisme postcolonial i comunitari (en les seves diverses maneres i formes reivindicatives) que es nodreix, es pensa i es proposa des de la continuïtat d'una història construïda per moltes en diferents moments històrics i contextos. Per tant, és una crítica al feminisme occidental, il·lustrat, etnocèntric, heterosexual i institucional que ha negat la diversitat de sabers, experiències vitals i formes de vida específiques i fins i tot ha racialitzat les seves maneres de relacionar-se amb les dones d'altres latituds.

Volem aclarir que les feministes comunitàries no s'autodenominen feministes postcoloniales perquè consideren que aquesta categoria no s'adequa a la seva realitat: d'acord amb la seva anàlisi, hi ha un "patriarcat originari ancestral" previ a la colonització. Tot i així, volem incloure-les perquè també participen dels debats generats pel feminisme postcolonial i fan aportacions des de la seva especificitat com a dones indígenes.

Aquesta proposta descolonitzadora i transformadora està relacionada també amb la producció del coneixement. Per exemple, les feministes dels anomenats "països del Sud" que han aconseguit influir d'alguna manera en el feminisme europeu i nord-americà ho han fet perquè es troben en llocs privilegiats de l'acadèmia, a través dels estudis d'àrea o d'equips de investigació. Així, aquests feminismes continuen veient a la majoria d'activistes feministes i pels drets humans de les dones d'aquests països com "les altres", "les victimitzades", a les quals se'ls ha de "despertar la consciència".

D'altra banda, el feminisme eurocèntric poc connecta amb les dones activistes feministes d'altres latituds que viuen en aquest continent, ja que de la mateixa manera que ho fa el sistema imperant, les segueixen considerant "migrades eternes", "les sense papers", "les sense veu", "aquelles per qui cal parlar". No reconeixen que moltes d'aquestes activistes produeixen coneixement i teoria, que estan impulsant connexions transnacionals d'activisme amb dones de les seves latituds, només valoren les seves experiències vitals de lluita davant els diversos sistemes d'opressió, els consideren només com a "testimonis" i no assumeixen la seva Agenda Política a la lluita feminista europea. Per tant, l'internacionalisme o el transnacionalisme del feminisme europeu es dona només si es produeix considerant Europa i Estats Units com les úniques "referències" i si es legitima només en l'àmbit acadèmic.

"Que el feminisme, com a proposta emancipatòria posés en qüestió la crisi del subjecte, la crisi dels metarelats masculins i eurocèntrics, que hagi revisat epistemològicament els pressupostos de la Raó Universal, marcant sexualment la noció del subjecte, no l'ha alliberat totalment de les seves mateixes lògiques masculines i euronordcèntriques"(Ochy Curiel¹).

Recuperar les preguntes que va llançar Ochy a les feministes del món és imperatiu: com comprendre el context específic on ens ubiquem i que aquest permeti alhora construir pactes polítics entre feministes de diversos contextos, sense que això impugni les desigualtats i diferències que ens travessen per qüestions de raça, classe, sexualitat, situació migratòria, etc? Com actuar com a feministes en els contextos diversos travessats per conflictes armats interns, desplaçament forçat, pobresa extrema, racisme, violència contra les dones i governs amb tints dictatorials?

El reptu ètic i polític de les feministes occidentals implica reconèixer en horitzontalitat les diverses experiències, estratègies, teories i polítiques d'altres feministes com a part fonamental de la genealogia i reivindicació política feminista. Només així serà possible un feminisme transnacional basat en la complicitat i solidaritat de moltes de les feministes que comparteixen els mateixos projectes polítics d'emancipació. Sent així, considerem vàlides i necessàries les reflexions i reivindicacions de les feministes postcoloniales? Estem disposades a fer aquest canvi per enfortir el moviment? Com podem resituar la nostra acció individual i col·lectiva per establir aliances estratègiques sense jerarquies ni condicionants amb dones d'altres latituds i des de les seves diversitats?

¹ Activista lèsbico-feminista i antiracista. Integrant del Grupo Latinoamericano de Estudios, Acción y Formación feminista (GLEFAS).

Artículos recomanats

1. ***Crítica poscolonial desde las prácticas políticas del feminismo antirracista*, 2007.** Ochy Curiel.

<http://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3997720.pdf>

2. **La Colectiva del Río Combahee, *Una declaración feminista negra*, 1977**

<http://es.scribd.com/doc/48939718/manifiesto-rio-combahee-una-declaracion-negra-feminista-1977>

3. **América Latina Genera, Entrevista a Julieta Paredes**

http://www.americalatinagenera.org/es/index.php?option=com_content&view=article&id=1218&Itemid=388

4. **Feminismos periféricos.** Pilar Rodríguez Martínez, Universidad de Almería.

<http://www.sye.uchile.cl/index.php/RSE/article/viewFile/14426/15725>

Fragments clau per al debat

1. La Colectiva del Río Combahee, *Una declaración feminista negra*

“Lo que quiero es contar con las tres culturas -la blanca, la mexicana, la india-. Quiero la libertad de poder tallar y cincelar mi propio rostro, cortar la hemorragia con cenizas, modelar mis propios dioses desde mis entrañas. Y si ir a casa me es denegado entonces tendré que levantarme y reclamar mi espacio, creando una nueva cultura -una cultura mestiza- con mi propia madera, mis propios ladrillos y argamasa y mi propia arquitectura feminista.”

Gloria Anzaldúa en Ochy Curiel, *Crítica poscolonial desde las prácticas políticas del feminismo antirracista*.

2. “Entonces lo que hacemos desde el feminismo comunitario es replantear este paradigma y construir desde los cuerpos de las mujeres, pero posicionando en el imaginario, en la utopía, al hombre a nuestro lado. No a cualquier hombre, al hombre de la comunidad, al hombre de las comunidades. Entender que él es mi hermano, que tenemos luchas comunes, que tenemos una comunidad, que no es la lucha entre él y yo, sino que se trata de nuestra pelea contra el racismo, contra el fascismo, y también debería ser contra la heteronormatividad. Por tanto se trata de colocarlo al lado y para ello hemos utilizado un instrumento que viene de la cosmovisión andina. Según nuestra cosmovisión el mundo es par, no pareja. El

patriarcado machista indigenista, convierte esa visión de nuestra cultura en pareja heterosexual, pero nosotras estamos rescatando el simbólico del par. La lucha la vamos a hacer mujeres y hombres, pero para ello no necesito acostarme con ellos. Entonces planteamos un otro lugar desde donde construir. Ahora esa lectura patriarcal, machista, heterosexista de la pareja, además nos plantea un esquema de pareja cabeza abajo, donde el hombre está arriba y la mujer está abajo. Entonces la acción feminista según nuestra redefinición del feminismo, es la lucha de cualquier mujer en cualquier parte del mundo y en cualquier momento de la historia que se haya revelado contra el patriarcado.”

Julieta Paredes, entrevistada por América Latina Genera

2. “Los feminismos hegemónicos tanto en la metrópoli como en la periferia han fracasado al no cuestionar su propia complicidad con la colonialidad de poder en su relación con mujeres que ellas definen de color y pobres y tendrán que diseñar una política interseccional anti-capitalista y anti-colonialista. Sin embargo, mientras estos pactos sociales permanezcan intactos y la política de interseccionalidad no se vuelva el centro del activismo progresista, feminista, y anti-capitalista, será muy difícil crear coaliciones transnacionales que puedan salvar el mundo de las fuerzas destructivas del capitalismo neoliberal globalizado”.

Breny Mendoza, *Los desafíos de los feminismos transnacionales en la nueva era del genocidio*

3. “En ese sentido lo postcolonial lo voy a entender aquí como una propuesta política que cuestiona la colonialidad, vista esta como un continuum, como una secuela del colonialismo como patrón de poder y de saber que traspasa todo tipo de relaciones de raza, clase, sexo, sexualidad y que también traspasa al feminismo como propuesta teórico/ política y como movimiento social.

Una crítica postcolonial en ese sentido significa descolonizar el pensamiento y la práctica política, significa reconocer una historia silenciada, opacada y reducida a mero testimonio. Para lograr descolonizar el pensamiento y la acción feminista me propongo el reconocimiento de una historia que ha sido pionera al aportar significativamente al tema de la interseccionalidad: la del feminismo antiracista de las afros, de las chicanas y en menos medida de las indígenas².”

Ochy Curiel, *Vientos del Este, Vientos del Oeste*

4. “Per a la majoria de dones afroamericanes, aquells individus que han viscut a través d'experiències sobre les que asseguruen ser-ne experts són més creïbles i versemblants que aquells que merament han llegit o pensat sobre aquestes experiències. Per tant, l'experiència viscuda com a criteri de credibilitat ha estat freqüentment invocat per les dones negres dels EUA a l'hora de fer reivindicació de coneixements. Per exemple, Hannah Nelson descriu la importància que té per a

² Quan Ochy Curiel diu que les indígenes han aportat menys que les afros i les chicanas, és perquè les indígenes no s'han posicionat com a feministes postcolonials i que, tot i que la seva reflexió enriqueix la crítica interseccional, per a elles la crítica a la colonialitat no és només cap a allò occidental, sinó que el colonialisme i els seus sistemes d'opressió també han estat present en les seves cultures ancestrals.

ella l'experiència personal: "El nostre discurs és més directament personal, i tota persona negra assumeix que qualsevol altra persona negra té el dret a una opinió personal. Quan es tracta d'assumptes seriosos, la teva experiència personal és considerada una molt bona evidència. Per nosaltres, les estadístiques distants són realment no tan importants com l'experiència real d'una persona seriosa".

Patricia Hill-Collins, *Black Feminist Thought*.

5. "[...] el énfasis feminista en a "opresión común" es Estados Unidos era menos una estrategia de politización que una apropiación por parte de las mujeres conservadores y liberales de un vocabulario político radical que enmascaraba hasta qué punto habían dado forma al movimiento de manera que se adecuara y defendiera sus intereses de clase".

bell hooks, *Mujeres negras, dar forma a la teoría feminista*, a *Traficantes de Sueños, Otras Inapropiables. Feminismos des de las fronteras*.

6. "Resistimos a la dominación hegemónica del pensamiento feminista insistiendo en que es una teoría en proceso de elaboración, que debemos necesariamente criticar, cuestionar, reexaminar y explorar nuevas posibilidades".

bell hooks, *Mujeres negras, dar forma a la teoría feminista*, a *Traficantes de Sueños, Otras Inapropiables. Feminismos des de las fronteras*.

7. "Para nosotras, el problema central de la teoría feminista socialista es el racismo, del que el etnocentrismo puede ser una consecuencia. En la medida de nuestra comprensión, el papel del Estado y del capital internacional en la creación y perpetuación de desigualdades entre personas blancas y negras se pierde si utilizamos un término como el de etnocentrismo. Es más, la palabra y el mismo concepto parecen implicar que el problema es de naturaleza cultural, algo que se mantiene a causa de la ignorancia. De lo que sigue que, si ofrecemos mayor información sociológica, superaremos el problema. Nosotras, sin embargo, sostenemos que considerar el racismo como problema central, implica una transformación radical y fundamental del feminismo socialista".

Kum-Kum Bhavnani y Margaret Coulson, *Transformar el feminismo socialista. El reto del racismo*, a *Traficantes de Sueños, Otras Inapropiables. Feminismos des de las fronteras*.

8. "Las mujeres blancas, incluidas las feministas socialistas, descubrieron — es decir, fueron forzadas gritando y pataleando a darse cuenta— la «no-inocencia» de la categoría «mujer». Esta conciencia transforma la geografía de todas las categorías anteriores; las desnaturaliza de igual manera que el calor desnaturaliza una frágil proteína. Las feministas cyborg hemos de afirmar que «nosotras» no deseamos más matrices naturales de unidad y que ninguna construcción es total".

Donna Haraway, "A Cyborg Manifesto Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century," in *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*.

9. "Las genealogías feministas que se encuentran tras este proyecto pueden representarse en diversos niveles. A parte de nuestras propias genealogías

individuales y colectivas, queremos considerar: 1) los contornos de la práctica intelectual y política feminista tal y como se encuentra institucionalizada en los programas de los *Women's Studies* de las universidades y *colleges* estadounidenses; 2) los efectos de las teorías postmodernas en la teorización de la experiencia, la conciencia y las identidades sociales de las mujeres de color, especialmente en términos de la formulación de los feminismos globales o internacionales; y 3) la significación del autoexamen y la reflexión sobre las genealogías de las organizaciones feministas. En el último caso, queremos ofrecer aquí una forma relacional y comparativa de pensar la praxis feminista que se encuentra enraizada en el análisis y las visiones concretas de las autoras y de las comunidades recogidas en esta colección.”

M. Jacqui Alexander i Chandra Talpade Mohanty, *Genealogías, legados, movimientos*, a Traficantes de Sueños, *Otras Inapropiables. Feminismos des de las fronteras*.